NÄRA PARK OCH NATUR

Strategi för Tyresös parker och närnatur

tyresö kommun

FÖRORD

Naturen i Tyresö är oerhört värdefull och våra stora strövområden är för många ett kännetecken för vår kommun. Idag utvecklas Tyresö med fler välbehövda bostäder och i takt med utvecklingen behöver vi säkra tillgången till grönområden. Utöver de stora naturområden behövs även ett mer finmaskigt nät av grönytor, inom bebyggelsen.

Den finmaskiga grönstrukturen består av mindre naturpartier, träddungar, alléer längs vägar, bostadsgårdar och privata tomter, öppna fält och utsikt mot grönska. Det är här vi i vardagen kan dra nytta av de hälsoaspakterna och upplevelser grönskan ger oss. Den förser oss med en mängd ekosystemtjänster som renare luft, pollinering och fröspridning, rening av dagvatten, biologisk mångfald och mycket mer.

Vi behöver anlagda parker för att få en stunds ro eller mötas i, kunna njuta av blommande planteringar och vackra omhändertagna platser. I parker har vi möjlighet att mötas oavsett förutsättningar i livet, att hitta plats för kontemplation, att delta i evenemang eller idrott eller bara av att befinna sig i en social miljö.

Naturmarker och parkmiljöer har en speciell förmåga att påverka vårt mående. Vi behöver gröna miljöer av hög kvalitet för att må bra. Stadsmiljön som många av oss lever i ger ett ständigt flöde av information och intryck, och grönytor kan väga upp genom att ge ett lugn och aktivera andra sinnen. Grönytor ger oss möjlighet till mental återhämtning, samtidigt som de får oss att röra oss mer.

Parker och naturområden är många gånger en viktig del av en plats identitet. Platser som skapar en positiv identitet är viktiga för upplevelsen av hemkänsla och stolthet. Kvalitativa grönytor som omhändertas leder ofta till ökat engagemang och omsorg av det vardagslandskap vi vistas i. De hjälper oss att känna en hemhörighet och tillhörighet.

Hög utvecklingstakt för bostäder innebär större efterfrågan och ökade förväntningar på vår offentliga miljö och den attraktiva boendemiljön. Då behövs både parker och naturytor inne i stadsmiljön. Tyresö behöver få en bredd av parktyper för att tilltala och nå fler boende, skapa mötesplatser och bygga en tätare grönstruktur. Då skapas förutsättningar för en attraktiv boendemiljö, en hållbar grönstruktur, en socialt hållbar kommun och välmående Tyresöbor.

Underskrifter

SAMMANFATTNING

Tyresö har stora värdefulla naturområden och många rekreativa värden kopplade till dem. I delar av kommunen finns god tillgång till planlagd park, men ytorna har inte anlagts som parker utan är i många fall klippta gräsmattor som är skötselintensiva med dåliga förutsättningar för biologisk mångfald och ont om prydnadsvärden. Tyresö har brist på de rekreativa värden som finns i anlagda och välskötta parker, som blommande perennrabatter, omhändertagna mötesplatser för social samvaro och lekmöjligheter.

Visionen för Tyresös parker och närnatur är »Tyresöbor har nära till vackra, variationsrika och välskötta parker och närnatur.« Visionen förtydligas genom att vi arbetar mot målbilderna »Tillsammans, Nära och Varierat« som kopplar till Översiktsplan Tyresö 2035.

För att nå målen har ett antal verktyg tagits fram i arbetet med strategin. »Riktlinjer för park och natur« som finns i strategin är ett hjälpmedel för att bygga en tät och sammanhängande grönstruktur med en variation av parker och naturytor.
Vi ska arbeta för en balans mellan planering och förvaltning, så att alla parker kan omhändertas på rätt sätt. Som stöd tar vi fram och aktualiserar skötselplaner och planerar parkdriften utifrån tre olika skötselkategorier. För att lyfta Tyresös parkbestånd behöver vi satsa på anläggning och förvaltning. Vi behöver även arbeta för en ökad förståelse och ett gott samarbete från planering och genomförande till förvaltning.

Vidare behöver parkplaner, skötselplaner och andra verktyg som presenteras i strategin tas fram för att konkretisera och hjälpa oss att arbeta vidare mot visionen.

Beslutsdatum: 2019-11-12

Dokumenttyp: Policy

Beslutad av: Kommunfullmäktige

Dokumentägare: Chef för översiktplaneringsenheten

Diarienummer: KSM0643.212

Giltighetstid: Tillsvidare

INNEHÅLL

Vad är en strategi för park och närnatur? ... 5

Park och natur - begrepp ... 6

Vision ... 10

Det här vill vi uppnå ... 11

- Nära ... 12
- Tillsammans ... 14
- Varierat ... 16

Så här ska vi göra ... 18

- Riktlinjer för park och närnatur ... 20
- Tre skötselnivåer för parker ... 22
- Finansiering av parker och närnatur ... 24
- Ta fram planer och rutiner ... 26

VAD ÄR EN STRATEGI FÖR PARK OCH NÄRNATUR?

Strategi för Tyresös parker och närnatur är ett strategiskt planerings-underlag med syfte att säkra tillgång till närnatur och parker av god kvalitet. Strategin ska ge vägledning för tjänstepersoner inom olika delar av kommunen, från översiktlig planering till förvaltning. Förhoppningen är att nå en ökad samsyn och samarbete kring kommunens grönstruktur. Syftet är också att öka medvetenheten om kommunens värdefulla grönytor, i stor och liten skala. Många av dem har stor utvecklingspotential.

Parkstrategin bygger vidare på intentionen i översiktsplanen att höja kvaliteten på bostadsnära grönområden och att göra det lättare att nå de stora orörda naturområdena. I översiktsplanen beskrivs hur Tyresös gröna och blå karaktär ska stärkas samtidigt som kommunen expanderar med fler bostäder och når 60-65 000 invånare år 2035.

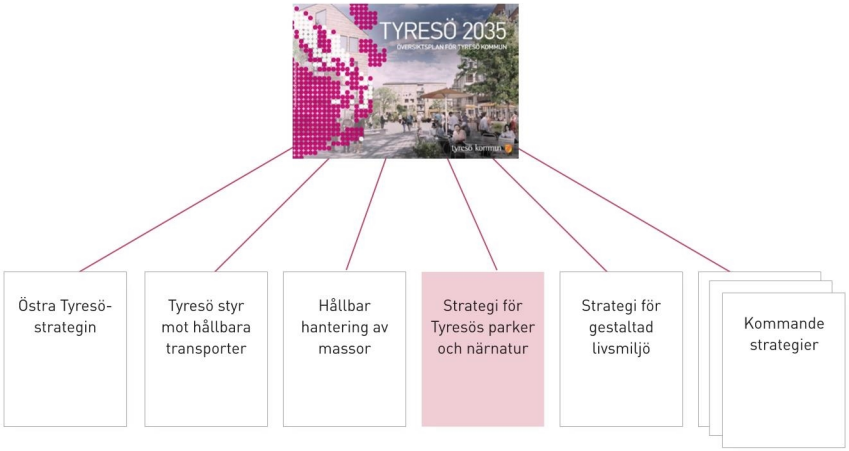

Tillsammans med kommunens andra strategier konkretiseras översiktsplanen.

Strategin svarar på var vi är idag, vart vi vill och hur vi når dit. Dokumentet omfattar kommunens parker och närnatur (de mindre naturytor som finns i anslutning till bostäder, förskolor, skolor, arbetsplatser och andra verksamheter).

ARBETSGRUPP OCH PROCESS

Parkstrategin grundar sig till stor del på Tyresös grönstrukturplan med underlagsrapporter (kunskapsunderlag till översiktsplanen Tyresö 2035) vars mål och strategier är framtagna i samarbete med politiker och tjänstepersoner i kommunen. Vidare har nya kartanalyser, en webbenkät riktad till Tyresöbor, workshops och inventeringar gjorts. Parkstrategin är vid antagandet väl förankrad inom kommunens olika verksamheter, vilket är en förutsättning för att vi ska kunna arbeta mot samma mål.

Under processen har projektet löpande förankrats hos politiker och tjänstepersoner.

Parkstrategin har tagits fram av översiktsplaneringsenheten på stadsbyggnadsförvaltningen, av:
Johanna Ronnheden (projektledare och landskapsarkitekt)
Julia Hedman, Maria Björnsdotter och Mina Alsawadi (landskapsarkitekter)
Maria Harvig (kommunikatör)
Carolina Fintling Rue (enhetschef översiktsplaneringsenheten)

I nära samarbete med:
Esther Östin (parkchef)
Stefan Barthelsson (chef naturvårdsenheten)
Översiktsplaneringsenheten
Detaljplaneringsenheten
Fastighetsvdelningen
Kultur- och fritidssektorn

PARK OCH NATUR - BEGREPP

Här förklaras de begrepp som används i dokumentet för att beskriva olika typer av gröna platser. För att kunna värdera och beskriva parker och andra grönytor används de vedertagna begreppen sociotopvärden och parkkaraktärer, såväl som ekosystemtjänster.

Vardagsgrönskan utanför bostaden.

PARK

En park är en grönyta som innehåller anlagda element, exempelvis gångvägar, belysning, parkbänkar, planteringar. Parken förvaltas i högre grad än närnaturen. Beskrivning enligt Plan- och bygglagen är: ”Användningen park används för alla typer av grönområden som kräver skötsel och som till viss del är anlagda. Det kan till exempel vara anlagda parker inne i en stadsmiljö eller delvis anlagda grönområden inom ett bostadsområde.”

NATUR

Naturen är naturlig och inte anlagd, till skillnad från en park. Beskrivning enligt Plan- och bygglagen: ”Användningen natur används för friväxande grön- och skogsområden som inte är anlagda och inte sköts mer än enligt skötselplan eller genom viss städning. Exempelvis mindre grönområden eller skogsdungar mellan bostadsområden, stråk av naturmark, utjämningsmagasin, våtmarker eller dammar för omhändertagande av dagvatten.”

NÄRNATUR

Närnatur är en naturyta i närhet till bostäder och verksamheter. Närnaturen är gröna oaser i bebyggelsen, med plats för barnens lek och kontakt med naturen. I Tyresö finns närnatur blands annat i form av relativt opåverkade skogspartier med höga och unika naturvärden. Närnaturen är viktig för landskapsbilden och för den övergripande grönstrukturen och behöver mer intensiv skötsel och underhåll än övrig natur.

FICKPARK

En omsluten plats för ro, vila och eftertanke som en lucka i den täta stadsmiljön. Fickparken är liten till storleken, väl gestaltad med en detaljrikedom i växtmaterial, markbeläggning och annat innehåll. Fickparken ska ge en paus från alla intryck vi får i dagens informationssamhälle, ge ett annat fokus och väcka sinnen. Fickparkerna har sina säregna karaktärer, beroende på platsens förutsättningar.

LOKALPARK

Lokalparken är en mötesplats i närområdet. Hit tar man sig aktivt, för att låta barnen leka, ta med sig picknick, grilla, umgås med andra personer och befinna sig i en social miljö. Här finns förutsättningar att stanna till en längre stund. Lokalparkerna finns med fördel i knutpunkten mellan olika typer av bostadsområden, nära skolor och förskolor och i anslutning till Tyresös gröna kilar. Lokalparkerna har olika karaktär och innehåll beroende på bebyggelsestruktur och befintliga förutsättningar.

KOMMUNDELSPARK

Mångfunktionell park med en variation av aktiviteter som lockar många och tillgodoser många olika intressen och behov. Här finns ytor för specifika aktiviteter, fria oprogrammerade ytor och mindre platsbildningar för avskildhet och lugn. Kommundelsparken ska fungera som en social samlingspunkt med något som tilltalar alla oavsett livssituation, bakgrund, genus, ålder. Den är ett besöksmål och lockar besökare från hela kommunen och eventuellt även utanför. Kommundelsparken ska vara tillgänglig, tåla stora folksamlingar och högt slitage. Den har förutsättningar för att besökare ska kunna och vilja stanna länge.

VARDAGSGRÖNSKA

Det gröna vi möter varje dag, från bostaden, på väg till jobb eller skola. Det är framförallt här vi upplever årstidsskiftningarna, när vitsipporna dyker upp på våren och löven skiftar i rött på hösten. Vardagsgrönskan är allt från enstaka träd och bergsknallar till parker och bostadsgårdar, naturpartier och trädalléer längs gång- och cykelvägar. De utgör det finmaskiga nät av grönska som finns inom bebyggelsen.

GRÖNYTA

Grönytor används som ett samlande begrepp för olika typer av parker och naturytor. Grönytor är inte hårdgjorda som exempevis asfalt.

Närnatur i Krusboda.

GRÖNSTRUKTUR

Med grönstruktur menas ett finmaskigt nät av parker, naturområden, trädkantade gator och gång- och cykelvägar, strandpromenader, privata tomter och andra gröna ytor. En sammanhängande grönstruktur innebär alltså större möjligheter att röra sig i gröna miljöer. En sammanhängande grönstruktur ger också många kvaliteter och funktioner som ökad biologisk mångfald, bättre spridningssamband, en grönare och hälsosammare levnadsmiljö, rening av ytvatten och ett bättre lokalklimat med renare luft och mer reglerad temperatur.

STRÖVOMRÅDEN

Större naturområde med en variation av naturupplevelser och rekreationsmöjligheter. Denna typ av grönområde karaktäriseras av sin relativt orörda natur. Strövområdena ger ofta utrymme till långa promenader med flera olika upplevelsevärden. Strövområdena i Tyresö utgörs till stor del av våra naturreservat. Här bedrivs badliv, segling, vandringar, skridskoåkning och fiske för att ta några exempel på aktiviteter.

TYRESÖS GRÖNA KILAR

En del av Tyresös grönområden ingår i Tyrestakilen, en av Stockholmsregionens fem gröna kilar. Det finns också en struktur med gröna kilar inom Tyresö, på kommunal nivå. De benämns i dokumentet som Farmarkilen, Wättingekilen, Petterbodakilen och Strand-Brevikskilen.

Grönskande vägmiljöer är en del av grönstrukturen.

PARKKARAKTÄRER

Begreppet parkkaraktärer baseras på hur vi människor använder stadens grönområden. Genom studier har forskning kommit fram till åtta parkkaraktärer som människor vill ha tillgång till i sin stad (Berggren-Bärring och Grahns åtta parkkaraktärer). Genom åren har detta arbete vidareutvecklats och karaktärerna har fått olika namn och ibland något olika innebörd. I inventeringen av grönytor i Tyresö kommun har Ekologigruppens karaktärsindelning använts, som är baserad på dessa åtta parkkaraktärer. Dessa är det vilda, det rymliga, det rofyllda, artrikedom, prydnadsvärdet, det lekvänliga, idrotten, festplatsen, kulturhistoria och vattenkontakt.

SOCIOTOPVÄRDE

En sociotop är en avgränsad plats eller ett stråk som utgör rekreationsmiljöer eller ”livsmiljö för människor”. Ett sociotopvärde kan till exempel vara bad, bollspel eller naturlek. Begreppet är ett vedertaget verktyg för att beskriva olika kvaliteter och funktioner som ryms i parker och naturområden.

EKOSYSTEMTJÄNSTER

Ekosystemtjänster är alla de varor och tjänster som produceras av jordens ekosystem, både de vilda och de mänskligt påverkade. Dessa delas ofta in i fyra huvudkategorier: producerande, reglerande, kulturella och understödjande. Ett och samma ekosystem kan producera flera tjänster samtidigt.

Producerande

- Mat
- Genetiska resurser
- Energi (biobränslen)
- Biokemikalier, medicin och naturmedicin
- Material (djur och växtfiber)

Reglerande

- Rening av luft
- Klimatreglering
- Rening av vatten
- Vattenreglering
- Pollinering
- Fröspridning
- Reglering av skadedjur
- Bullerdämpning
- Koldioxidbindning

Kulturella

- Hälsa
- Fritidsupplevelser (inkl. ekoturism)
- Estetiska värden
- Sociala relationer
- Undervisning och kunskap
- Tysta områden
- Vetenskapliga upptäckter
- Intellektuell och andlig inspiration

Understödjande

- Biologisk mångfald
- Vattencykeln
- Näringscykler
- Jordformation
- Fotosyntes

Illustration av ekosystemtjänster, hämtad från Ekologigruppen

VISION

»Tyresöbor har nära till vackra, variationsrika och välskötta parker och närnatur.«

Tyresö har en sammanhängande, tät grönstruktur. Gröna promenad- och cykelstråk, strövområden, små välgestaltade och omhändertagna fickparker, större parker för lek och möten, mindre naturpartier som bevarats bland bebyggelsen, grönska på privata tomter och bostadsgårdar, trädkantade vägar - allt hänger samman i ett nätverk.

Tyresös parker och närnatur är välkomnande och allas att använda. De ger möjlighet att befinna sig i en social miljö såväl som att hitta sin egen plats för ro och avkoppling.

Varje park utvecklas och förstärks utefter dess förutsättningar, befintliga karaktär och värden. På det viset förstärks även Tyresös karaktäristiska landskap, med dess formationer och grönstruktur.

Det gröna nätverket gör att Tyresöbor har nära och lätt till att vara i grönområden, att vi stärker den regionala grönstrukturen och bidrar till ett ekologiskt och socialt hållbart samhälle.

DET HÄR VILL VI UPPNÅ

Målet med strategin för Tyresös parker och närnatur kan sammanfattas i tre begrepp hämtade från översiktsplanen: Nära, tillsammans och varierat.

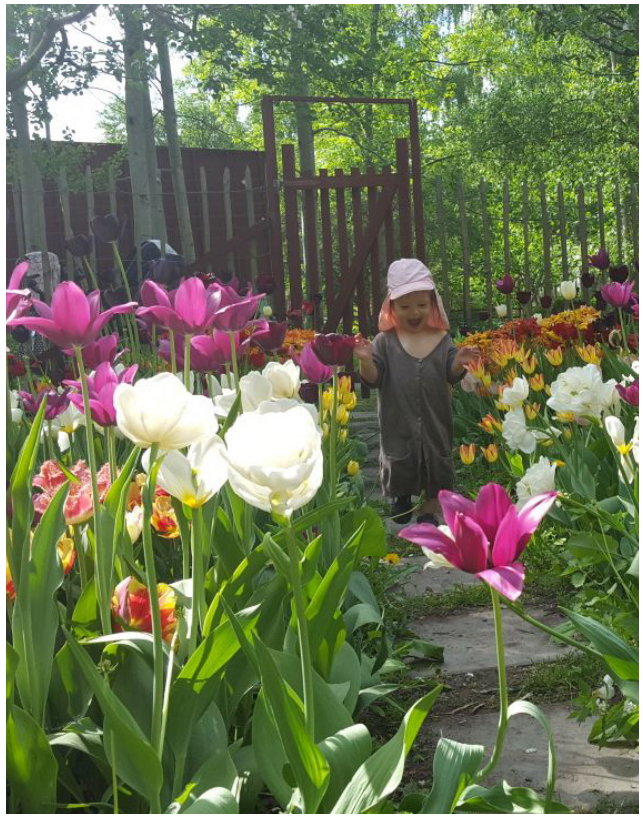

NÄRA

VARFÖR ÄR »NÄRA« VIKTIGT?

Närhet till grönytor är avgörande för att de ska nyttjas. När avståndet till en grönyta överstiger 200 meter, ca 2-3 minuters promenad, så minskar användandet drastiskt.

Vardagsgrönskan är det gröna vi ser och upplever varje dag. Det är ofta i den vi bygger en relation till naturen, ser årstiderna skifta och orienterar oss med hjälp av exempelvis enstaka träd och stenblock. Vi har ofta minnen kopplade till dessa element som vi möter i vårt vardagliga liv.

För att barn ska bygga en koppling till naturen, vistas i den och ta hand om den i vuxen ålder krävs en vana att vara i naturområden och parker. För att få den vanan behöver grönytor vara lätta att nå från skolor, förskolor och hemmet.

Att vistas i gröna miljöer har stor positiv inverkan på vår fysiska och psykiska hälsa och vårt välbefinnande. Sänkt blodtryck, jämnare kortisolnivåer och ökad koncentrationsförmåga är några exempel på hur grönytor kan få oss att må bättre. De har även positiv påverkan genom naturunderstödd rehabilitering, snabbare tillfrisknande efter sjukdom samt ökad produktion och prestation i arbete och studier.

Att ha nära till grönområden är särskilt viktigt för barn, äldre, sjuka, personer med funktionsvariationer och minskad rörlighet.

En sammanhängande och finmaskig grönstruktur är en förutsättning för biologisk mångfald. Parker, närnatur och vardagsgrönskan är viktiga pusselbitar i den större grönstrukturen.

När parker och natur finns i vår närhet ökar chansen att de används som en naturlig del av vardagen.

VAD BETYDER DETTA FÖR TYRESÖ?

Grönområden i form av park och natur är nåbart inom promenad- eller cykelavstånd, alternativt med kollektivtrafik. De är en naturlig del av livet för Tyresöborna så att vi kan ta tillvara på de positiva effekter grönområden har på oss.

Grönytor av god kvalitet och tillräcklig yta finns i anslutning till skolor och förskolor, med utgångpunkt i rapporten »Barnens närnatur«. På det viset ger vi barnen möjlighet till en så kallad ekologisk läskunnighet och vana att vistas i grönområden både nu och i framtiden.

Längs de gröna stråken och i parkerna finns gott om sittplatser som möjliggör ett stopp på vägen. På det viset får fler möjlighet att ta sig till parker och närnatur.

Vi arbetar även med den uppevda närheten till grönområden, med hjälp av gröna stråk som kopplar samman dem, skyltning, välkomnade och tydliga entrémarkeringar och namngivna parker. Det är lätt att hitta till kommunens parker och naturområden.

Tyresös parker, närnatur och större naturområden är sammankopplade av gröna stråk som ger en sammanhängande grönstruktur. Vi ser till helheten. Tyresös grönstruktur bidrar till att förstärka Tyrestakilen och den regionala grönstrukturen. Den sammanhängande grönstrukturen ger ökade förutsättningar för biologisk mångfald och andra ekosystemtjänster.

Strandlinjen längs hav och sjöar är nåbar för Tyresöborna. Gemensamma mötesplatser med bryggor, sittplatser och badmöjlighet samt promenadstråk finns längs vattnet.

UPPFÖLJNING

Vart femte år följs målbilden upp internt, med start 2024.
Med enkät:

- Har vi använt oss av »Strategi för park och närnatur« inklusive »Riktlinjer för park och närnatur« i nya projekt?
- Har vi gjort åtgärder för att förbättra den upplevda närheten till parker och närnatur?
- Har vi gjort åtgärder i vattennära läge för att tillgängliggöra vattnet?

Med GIS-analys:

- Har vi förbättrat den fysiska närheten till parker och närnatur?
- Finns god tillgång till närnatur vid förskolor och skolor?

LÄSTIPS:

Boverkets »Bostadsnära natur«.
Naturvårdsverkets »Naturen som kraftkälla«.
Tyresö kommuns »Barnens närnatur«.

TILLSAMMANS

VARFÖR ÄR »TILLSAMMANS« VIKTIGT?

Tyresöborna identifierar sin hemkommun med natur och nyttjar och värnar i hög grad kommunens natur och parker.

Boendes delaktighet i utveckling av offentliga platser leder ofta till ökat engagemang och en känsla av ansvar för platsen. Det leder i sin tur till att de som använder platsen även tar god hand om den.

Parker har förutsättningar att vara goda och inkluderande mötesplatser där alla har samma rätt att vistas oavsett livssituation, bakgrund och socioekonomisk status.

Odling är ett sätt att ge förutsättningar för möten mellan personer med ett gemensamt intresse som är oberoende av kulturell bakgrund och ett sätt att arbeta för ökad integration.

En befolkad plats, alltså en utemiljö som lockar till vistelse och möten ökar upplevelsen av trygghet i boendemiljön.

Äldre och andra hemmavarande personer har ofta behov av att få befinna sig i ett socialt sammanhang, både genom aktiva och passiva möten. Parker har goda förutsättningar att tillgodose det behovet och ge en känsla av delaktighet och hemmahörande.

Barn som vistas mycket i naturen är ofta friskare, mindre stressade, har bättre motorik, högre koncentrationsförmåga och bättre minne. Forskningsresultat visar även att barn med stor tillgång till grönytor i högre grad utvecklar sin empati och kreativitet.

Parker som kan nyttjas på många olika sätt har goda förutsättningar att bli mötesplatser.

VAD BETYDER DETTA FÖR TYRESÖ?

Tyresös parker har ett innehåll och utformning som tilltalar många i olika livsituationer. Innehållet är stimulerande, uppmuntrar till samtal och spontana möten. Det finns plats för större folksamlingar, evenemang och aktiviteter i de större parkerna.

Alla parker är inkluderande och välkomnande med sittplatser, åtgärder för förbättrad tillgänglighet och markerade och inbjudande entréer.

Vi skapar förutsättningar för samutnyttjande av parker och grönytor, så att olika åldersgrupper vistas inom samma yta eller i anslutning till varandra. Ett exempel kan vara sittplatser och vackra planteringar, möjlighet till grill eller picknick, boule och utegym vid lekplatser och platser för ungdomar.

Tyresöborna är genom medborgardialog delaktiga i utvecklingen av parker och grönstruktur och bidrar med lokalkännedom. På det viset får vi ett ökat användande om omhändertagande av dessa platser.

Större parker med mötesfunktioner ligger strategiskt i lägen där det är lätt att stanna till. Det är i knutpunkter mellan olika bostadsområden, nära skola, förskola, större naturområden, grönstråk och kollektivtrafik för att skapa mötesplatser och bidra till ökad social hållbarhet.

Kommunen arbetar medvetet med att öka kunskapen och nyfikenheten för Tyresös natur och parker, bland annat genom Tyresö naturskola. Tyresöborna är vana att vistas i grönområden och har en förståelse för vår miljö och vårt klimat.

Det finns ett gott samarbete inom kommunens olika förvaltningar, avdelningar och enheter med en samsyn på frågor som rör park och natur.

UPPFÖLJNING

Vart femte år följs målbilden upp internt, med start 2024.
Med enkät:

- Har medborgardialog tillämpats? Har vi tagit tillvara på Tyresöbornas önskemål, synpunkter och lokalkännedom?
- Har våra nyanlagda parker haft intentionen att skapa mötesplatser?
- Har vi involverat berörda i andra projektskeden för en samsyn mellan olika delar av kommunen?

Kommunens odlingplatser ‹Odla utan trädgård› integreras med sittplatser, grill och liknande, med förutsättningar för både aktiva och passiva möten.

LÄSTIPS:

Naturvårdsverkets »Den nyttiga utevistelsen«.

VARIERAT

VARFÖR ÄR »VARIERAT« VIKTIGT?

Vi behöver olika saker från utemiljön beroende på vår personlighet, bakgrund och livssituation. Våra utemiljöer behöver återspegla det för att tilltala många olika personer.

Två verktyg som används för att tydliggöra och utvärdera innehåll, funktion och karaktärer är »Parkkaraktärer« och »Sociotopvärden«. Ju fler parkkaraktärer och sociotopvärden en plats innehåller, desto fler lockas dit. Med sociotop menas ungefär »människans livsmiljö«.

För att nå FN:s globala klimatmål behöver vi säkra förutsättningar för biologisk mångfald, som är avgörande för ett resilient samhälle både för människa och miljö. Fragmentering, minskade ytor och sämre kvalitet på grönytor och klimatförändringar är några av de utmaningar som dominerar i Stockholms län.

Närnaturen ger plats för naturlek, som uppmuntrar barnen till att lära känna naturen och själva skapa en fri lek, till skillnad från en förprogrammerad lekplats.

Naturen och därmed våra mindre grönytor väcker en så kallad »mjuk fascination« som hanteras med vår spontana uppmärksamhet, till skillnad från den riktade och mer energikrävande uppmärksamheten som dominerar när vi befinner oss i mer urbana miljöer. Naturen ger oss alltså vilsamma sinnesintryck som samtidigt lämnar utrymme för kontemplation och återhämtning.

De återkommande mönster som finns i naturen har en förmåga att göra oss människor harmoniska, på grund av deras balanserade komplexitet.

VAD BETYDER DETTA FÖR TYRESÖ?

Tyresös har en bredd av parker och närnatur som har olika innehåll och karaktär och lockar många Tyresöbor. De erbjuder på olika sätt sociala, lekfulla, öppna, lugna och avskilda miljöer.

I större parker finns plats för aktivitet och möten, i fickparkerna finns möjlighet att pausa i omsorgsfullt utformade och detaljrika rum som ger vilsamma sinnesintryck. I närnaturen och de större naturområden finner vi ett lugn och mjuk fascination inför innehållet och miljön. Det gör det enkelt för Tyresöborna att leva ett hälsosamt och aktivt liv, som även innehåller vila och återhämtning.

Tyresös parker är alla individuella och platsanpassade, har höga prydnadsvärden och material som åldras vackert. Det som är unikt med varje plats omhändertas i utformningen.

Äldre och andra hemmavarande finner ett socialt sammanhang i våra parker då de ger plats för möten och aktivteter för alla åldrar. Ungdomar och barn känner sig välkomna och delaktiga i utemiljön och tar ansvar för den. Ungdomar involveras i planering och utformning och får ta ansvar för sin närmiljö genom exempelvis sommarjobbsprojekt.

Mångfunktionella parker med innehåll som exempelvis lekutrustning, utegym, djurhållning, café/kiosk, möjlighet att äta medhavd matsäck fungerar som attraktiva mötesplatser och besöksmål för hela kommunen.

Alla grönytor stärker den biologiska mångfalden och har olika uttryck och innehåll, beroende på dess naturliga förutsättningar. Närnaturen och framförallt den som består av skogspartier bevaras för att säkerställa skydd av deras höga naturvärden och de viktiga biotoper de utgör.
Vi anlägger mångfunktionella grönytor som också bidrar till flera olika ekosystemtjänster.

UPPFÖLJNING

Vart femte år följs målbilden upp internt, med start 2024.
Med enkät:

- Har parkens gestaltning utgått från och tagit tillvara på dess befintliga och unika förutsättningar?
- Har vi bevarat uppvuxna träd, karaktärsgivande bergshällar mm?
- Har vi med gestaltningen ökat förutsättningar för biologisk mångfald och andra ekosystemtjänster?

Med GIS-analys:

- Innehåller de större parkerna (kommundelsparker och lokalparker) en variation av sociotopvärden och parkkaraktärer?
- Finns en variation och bredd av parkkaraktärer och sociotopvärden mellan parkerna?

LÄSTIPS:

Boverkets rapport »Landskapets upplevelsevärden«.

SÅ HÄR SKA VI GÖRA

- Tänka NÄRA, TILLSAMMANS, VARIERAT när vi planerar, projekterar, anlägger och förvaltar parker och natur i Tyresö.

- Använda parkstrategins »Riktlinjer för park och närnatur« som ett hjälpmedel för att nå målen.

- Följa upp målen genom en enkätundersökning vart femte år, både för Tyresöborna och internt inom verksamheten.

- Arbeta för en balans mellan planering och förvaltning, så att alla parker kan omhändertas på rätt sätt. Som stöd uppdateras och digitaliseras skötselplan för närnatur. Parker delas in enligt tre olika skötselkategorier. Alla skötselplaner kopplas till kommunens digitala parkprogram.

- Arbeta för en ökad förståelse för ett projekts olika skeden från planering och genomförande till förvaltning, och ett gott samarbete mellan ansvariga för respektive skede.

- Ta fram verktyg som konkretiserar strategin och hjälper oss att arbeta vidare mot visionen.

DETTA SKA TAS FRAM

- En åtgärdsinriktad parkplan.
- Tillämpning av skadelindringshierarkin.
- Lekplatsplan.
- Rutin för överlämnande av projekt från genomförande till drift och underhåll.
- Digitaliserade skötselplaner för närnatur och de olika parkskötselnivåerna i kommunens skötselprogram.
- Projekterings- och anläggningsanvisningar.

RIKTLINJER FÖR PARK OCH NÄRNATUR

Riktlinjerna är till för att konkretisera visionen genom att säkerställa en tät och sammanhängande grönstruktur med värdefulla parker och natur i Tyresö, även i kommunens tätbebyggda delar.

Riktlinjerna för närhet, storlek och innehåll kan inte uppnås för alla park- och naturytor i alla områden på grund av befintlig bebyggelsestruktur och topografi. Då riktlinjerna inte kan uppnås kompenseras det genom att anlägga och tillgängliggöra andra parktyper, naturytor och gröna stråk. Hänsyn tas alltid till landskapsbilden, områdets karaktär och framtida utvecklingsplaner. En sammanhängande grönstruktur eftersträvas alltid.

I alla kommundelar behövs lokalparker, som är viktiga mötes- och lekplatser oavsett bebyggelsestruktur. I tätbebyggda områden är det viktigt att den närnatur som finns bevaras och att det finns lokalparker med förutsättningar för möten och lek.
Vår vision vid planering av nya områden är att förutsättningar för vardagsgrönska ska finnas inom 50 m, lokalpark och närnatur ska nås inom 200-300 m. I områden utan egen tomt ska dessutom fickparker finnas inom 200-300 m för att erbjuda lugna gröna rum i närområdet.

De olika park- och naturtyperna varierar i sitt fysiska innehåll och anläggningsgrad. Sociotopvärden beskriver de funktioner och upplevelser som finns i grönområden och parkkaraktärerna sammanfattar de olika karaktärer och värden som människor efterfrågar i parker och naturområden. Vi bör sträva efter att erbjuda en bredd av sociotopvärden och parkkaraktärer för att tilltala många och se till att grönområden används.

	Exempel fysiskt innehåll
KOMMUNDELS-PARK	Planteringar, naturlig vegetation, sol- och regnskydd, tillgänglig lekutrustning, sittplatser, bord, grill, toalett, god belysning, papperskorg, öppna ytor, mindre platsbildningar.
LOKALPARK	Planteringar, naturlig vegetation, sol- och regnskydd, lekmöjligheter,sittplatser, bänkbord, grill, toalett, god belysning, papperskorg.
FICKPARK	Planteringar, sittplatser, pergola, spaljéer, markbeläggning, konst, vatteninslag, god och stämningsgivande belysning, papperskorg.
NÄRNATUR	Till synes opåverkad natur. Sittplatser, stigar.
VARDAGS-GRÖNSKA	Naturelement, växtlighet av olika slag. Sittplatser.
STRÖV-OMRÅDE	Relativt orörd natur, med rekreativa inslag, gångvägar, belysning i viss utsträckning.

	Exempel sociotopvärden	Exempel parkkaraktärer	Skötsel	Storlek	Närhet
KOMMUNDELS-PARK	Social samvaro, lekplatslek, blomprakt, evenemang, folkliv, grön oas, kulturmiljö, bad, bollspel, djurhållning, landform, naturlek, odling, parklek, picknick, promenader, ro, sitta i solen, torghandel, uteservering, utsikt, backåkning.	Det rymliga, det rofyllda, det artrika, prydnadsvärde, det lekvänliga, idrott (träning), festplatsen, kulturhistoria, vattenkontakt.	Låg - hög (delar) Park/ närnaturvård.	Minst 1 ha: 10 000 m2.	En i varje tätbebyggd kommundel; Trollbäcken, Bollmora och Strand. Enkelt nåbar till fots, cykel eller med kollektivtrafik.
LOKALPARK	Social samvaro, lekplatslek, blomprakt, naturlek, odling, picknick, promenader, ro, sitta i solen, djurhållning, utsikt, bollspel, kulturmiljö, landform, backåkning.	Det rofyllda, det artrika, prydnadsvärde, det lekvänliga, idrott (träning), kulturhistoria, vattenkontakt.	Låg - hög (delar) Park/ närnaturvård.	Helst 1000 m2.	Inom 200 - 300 m i tätbebyggt område. I övrigt varierande efter förutsättningar och behov. Enkelt nåbar till fots, cykel eller med kollektivtrafik.
FICKPARK	Blomprakt, grön oas, ro, sitta i solen, kulturmiljö, social samvaro.	Det rofyllda, det artrika, prydnadsvärde, kulturhistoria.	Hög. Parkskötsel.	Minst 100 m2.	Inom 200 -300 m i område utan egen tomt.
NÄRNATUR	Blomprakt, grön oas, landform, sitta i solen.	Kulturhistoria, det rofyllda.	Närnaturvård.	Minst 3000 m2.	Inom 200 - 300 m där förutsättningar finns.
VARDAGS-GRÖNSKA	Blomprakt, ro, landform, sitta i solen.	-	Låg- medel. Närnaturvård/ park/gata.	-	Alltid inom 50 m.
STRÖV-OMRÅDE	Bad, naturlig blomprakt, naturlek, picknick, plocka svamp och bär, sitta i solen, promenader, cykling, ro, skidor, skridskor, utsikt, naturstudier, vild natur.	Det vilda, det rymliga, det rofyllda, artrikedom, prydnadsvärde, kulturhistoria, det lekvänliga, vattenkontakt.	Naturvård. (Har egna skötselplaner)	-	Enkelt nåbar till fots, cykel eller med kollektivtrafik.

TRE SKÖTSELNIVÅER FÖR PARKER

Tyresös parker delas in i tre olika skötselnivåer. De innebär olika skötselintensitet och därmed olika kostnad i skötsel. Med hjälp av detta kan vi på ett bättre sätt planera för en balans mellan vad som anläggs och hur det kan och behöver skötas.

Ambitionen är att alltid säkerställa en god skötsel, vilket ställer höga krav på planering och kvalitet i anläggning och etableringsfas då framtida skötselåtgärder förebyggs. Under projekteringen tas alltid hänsyn till framtida drift och underhåll. Driftansvariga är involverade i gestaltningen och granskar handlingar för att säkerställa en bra skötsel.

Oavsett skötselnivåer är Tyresös alla parker välgestaltade med höga upplevelsevärden, tydlig rumslighet och förutsättningar för biologisk mångfald och andra ekosystemtjänster.

Gestaltningen utgår alltid från vad som finns på platsen, som uppvuxna träd, topografi, mikroklimat mm och förstärks med exempelvis förändrade skötselåtgärder som uppstamning av träd för att förbättra sikt och ge ett nytt uttryck, komplettering av växtmaterial som buskar och solitärträd, förtydligande av entréer och nya sittplatser.

Lågintensiv. Exempel på en välgestaltad park som inte kräver intensivt underhåll.

LÅGINTENSIV SKÖTSELNIVÅ

Tyresös parkbestånd bör till största delen bestå av denna nivå. I dagsläget är Peter Korns plantering i Trinntorp ett bra exempel på blommande parkmiljö som kräver lågintensiv skötsel.

Exempel på innehåll: Gräsmatta, ängsyta, hårdgjord yta utan fogar (ex stenmjöl), träd, friväxande buskar, lökväxter, enkla marktäckande perennplanteringar som är väl anpassade till växtplatsen, sittplatser, papperskorg, belysning.

Skötselmoment: Klippning av gräsyta eller gångar i ängsyta, slåtter, viss beskärning buskar och träd, viss ogräsrensning, städning, tömning av papperskorg, underhåll av möbler och belysning. Årlig tillsyn, vår- och höststäd.

Medelintensiv. Materialmöten och perenner som kräver mer underhåll.

MEDELINTENSIV SKÖTSELNIVÅ

Parker på medelintensiv skötselnivå bör utgöra en mindre del av Tyresös parkbestånd. Idag utgörs de av centrala Fornuddsparken.

Exempel på innehåll: Gräsmatta, hårdgjord yta med fris (ex stenmjöl med fris av smågatsten), träd, buskar/häck som kräver beskärning, lökväxter, marktäckande perennplanteringar som tål växtplatsen, ev. bevattningsanläggning, sittplatser, bryggor/spänger, papperskorg, belysning, viss lekutrustning.

Skötselmoment: Klippning av gräsyta, kantskärning i materialmöten, etablerings- och underhållsbeskärning buskar och träd, ogräsrensning, städning, tömning av papperskorg, underhåll av möbler, belysning och bryggor/spänger. Tillsyn fler gånger/år, vår- och höststäd.

Högintensiv. Vattenkonst, perennplanteringar och stenläggningar i Uppsala Stadspark.

HÖGINTENSIV SKÖTSELNIVÅ

Dessa parker bör utgöra en liten del av Tyresös parkbestånd. Idag utgörs de av Stadsparken.

Exempel på innehåll: Gräsmatta, sten-/plattlagd yta, gångar med fris, träd, buskar/häck som kräver beskärning, lökväxter, mer avancerade perennplanteringar, bevattningsanläggning, konstnärlig utsmyckning, ev. vattenkonst, möblering som är ej är standardsortiment (ex sittplatser, pergola, hammock, papperskorg, belysning) lekutrustning.

Skötselmoment: klippning av gräsyta, ogräsrensing av hårdgjorda ytor, kantskärning i materialmöten, etablerings- och underhållsbeskärning buskar och träd, ogräsrensning, städning, tömning av papperskorg, underhåll av möbler och belysning. Veckovis tillsyn, vår- och höststäd.

FINANSIERING AV PARKER OCH NÄRNATUR

För att nå visionen för Tyresös parker och närnatur behöver vi på ett klokt sätt investera i våra grönytor. Arbetet med kommunens parker och närnatur finansieras på olika sätt, genom löpande driftsbudget för planering respektive skötsel, genom projektspecifika investeringar och medfinansiering.
Genom att projektera för en fungerande skötsel, säkerställa kvalitet i anläggning och satsa på etableringsfasen sparar vi in pengar på att undvika framtida svårigheter med att förvalta en ny park.

DRIFTSBUDGET FÖR PLANERING OCH PROJEKTERING

Driftsbudgeten finansierar det löpande arbetet planering av nya parker och åtgärder inom närnatur. Här ingår framtagande av parkplan, viss projektering, skötselplaner och de övriga verktyg som behöver tas fram för att genomföra strategin.

Landskapsarkitekter inom planeringsansvarig avdelning leder, förankrar och genomför det fortsatta arbetet med parkstrategin i nära samarbete med ansvariga för skötsel av kommunens grönytor.

DRIFTSBUDGET FÖR SKÖTSEL

Löpande driftsbudget beräknas utifrån schablonsiffror för de tre olika skötselnivåerna för park i förhållande till park- och närnaturbestånd och presenteras i förslag till investeringstakt.

BUDGET FÖR ETABLERINGSFASEN

Vid nyanläggningar och upprustningar av parker är etableringsfasen avgörande för hur anläggningen etableras. Etableringsfasen är tiden direkt efter att anläggning och bör vara tre år lång. I det här skedet läggs grunden för den framtida skötseln. Bland annat ogräsrensas perennrabatter intensivt tills växterna har etablerat sig ordentligt och planteringarna blir slutna, vilket innebär mycket lite ogräsrensning i den fortsatta skötseln efter etableringsfasen.
För att säkerställa en bra etableringsfas tillsätts en budget för etableringsfasen för varje projekt. Den bör motsvara 3 x kostnaden för löpande skötseln. En satsning på etableringsfasen innebär att vi sparar pengar i framtida skeden och får parkanläggningar som håller hög kvalitet.

INVESTERINGSPROJEKT

Ett investeringsprojekt är ett specifikt projekt med en tillsatt budget, som en ny park eller program för gröna kilar. Parkinvesteringsprojekten följer kommunens investeringsprocess.
Parkstrategins riktlinjer för park och närnatur samt den åtgärdsinriktade parkplanen används som underlag för prioritering av åtgärder och val av platser.

EXPLOATERINGSBIDRAG

Vid nybyggnadsprojekt har kommunen i flera fall nyttjat exploateringsbidrag för att upprusta eller anlägga grönytor i direkt anslutning till exploateringsprojekt. Exploateringsbidrag som form kan komma att omprövas på grund av nya redovisningsregler. Under förutsättning att kommunen fortsätter använda exploateringsbidrag kan det bli ett verktyg även i framtida finansiering av nya parker, åtgärder för värdefulla naturytor eller annan förbättring av grönstrukturen.

MEDFINANSIERING

Medfinansiering söks för lämpliga nyanläggnings- och utvecklingsprojekt. Olika typer av medfinansieringsmöjligheter kartläggs och sammanställs. Den tid som krävs för att utreda och söka bidrag är nödvändig och ses som en satsning på utvecklingen av Tyresös parker och närnatur.

TA FRAM PLANER OCH RUTINER

För att konkretisera och förenkla arbetet vidare mot visionen behöver följande verktyg tas fram.

ÅTGÄRDSINRIKTAD PARKPLAN

I parkplanen föreslås nya parker och åtgärder i närnatur, med utgångspunkt i mer djupgående inventeringar och analyser. Här redovisas kommunens grönstruktur med befintliga parker och närnatur samt bristområden.

Eventuella planändringar för att skydda eller utveckla närnatur och park föreslås i det här skedet.

»Riktlinjer för park och närnatur« som presenteras här i parkstrategin är underlag för parkplanen. Föreslagna åtgärder stämmer väl överrens med utvecklingsstrategin i Tyresös översiktsplan. Befintliga underlag som Tyresö grönplan, Grönstrukturplan och Rekreationsrapport används, tillsammans med inventeringar och GIS-analyser.

Värdefulla parker och närnaturytor finns i vissa fall även inom icke kommunägd mark, som exempelvis Granängsringen, parkrummet vid Sikvägen och Krusbodas stora lekpark. Dessa grönytor uppskattas av många. De tas med i inventering och analys och vid behov påbörjas dialog med fastighetsägare.

I parkplanen hanteras Tyresös gröna kilar: Farmarkilen, Wättingekilen, Petterbodakilen och Strand-Brevikskilen. I arbetet inventeras ekologiska och rekreativa värden och förslag till utveckling presenteras. Även mötet med intilliggande bebyggelse hanteras.

Prioritering av åtgärder baseras på övergripande inventeringar, analyser och medborgardialog som genomförts i arbetet med parkstrategin, samt översiktsplanens utvecklingsstrategi. Befolkningstäthet, exploateringstakt, andel hårdgjorda ytor, tillgång till grönytor idag (även på privata tomter och bostadsgårdar) och grönstrukturens täthet påverkar prioriteringen.

LEKPLATSPLAN

Tyresös lekplatser är i stort behov av upprustning. Majoriteten av de lekplatser som finns lever inte upp till krav på tillgänglighet eller belysning. Tillgången till en lekplats skiljer sig mycket mellan kommundelarna och många bostadsområden saknar även helt tillgång till en kommunal lekplats.

De kommunala lekplatserna är tillsammans med våra parker och torg våra viktigaste offentliga rum. Här ska man som barn oavsett bakgrund och boende kunna få utlopp för sin nyfikenhet, energi och fantasi. Det är även en social mötesplats.
Lekplatsplanen ska vara åtgärdsinriktad och konkret säga hur vi ska utveckla våra lekplatser.

SKADELINDRINGSHIERARKIN

För att säkra fortsatt god tillgång till vardagsgrönska och en finmaskig grönstruktur ska vi sträva mot att vid exploatering tillföra naturvärden där det behövs. Då är det viktigt att tänka utanför detaljplanegränsen, se till grönstrukturen som en helhet och ha ett långt tidsperspektiv. För att begränsa förlust av värdefulla ekosystemtjänster och tydliggöra vilka värden som finns på platsen använder vi oss av skadelindringshierarkin. Den går ut på att i första hand undvika skador, i andra hand skadebegränsa, i tredje hand restaurera och som sista alternativ kompensera skador.
Vid exploateringsprojekt både i kommunal regi och med externa byggaktörer ska vi tillämpa skadelindringshierarkin. Målet är att nyttja den även vid mindre projekt för att undvika förlust av befintliga värden.

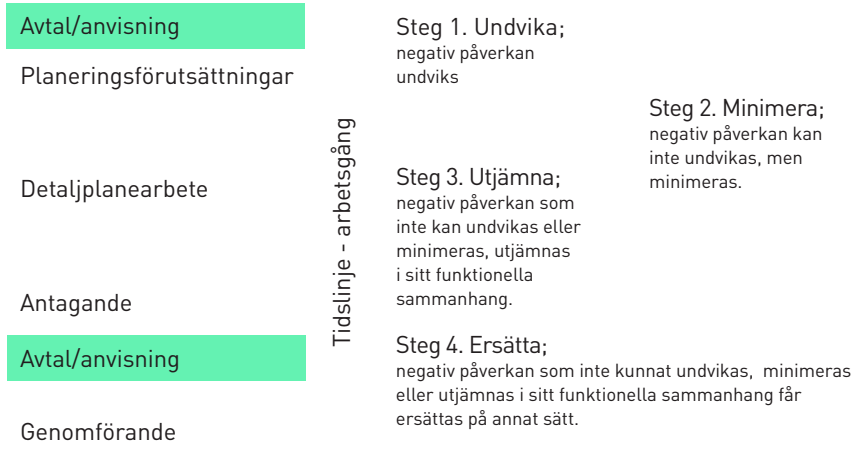

Illustration av skadelindringshierarki, hämtad från Ekologigruppen

SKÖTSELPLANER

Alla parker delas in i skötselkategorierna och informationen läggs in i kommunens skötselprogram, tillsammans med individuella skötselplaner. Befintlig skötselplan för närnatur uppdateras i samarbete mellan kommunens landskapsarkitekter, kommunekolog och naturvårdschef. Den digitaliseras och läggs in i kommunens digitala skötselprogram. Det blir därigenom tydligt hur närnaturen ska förvaltas och vem som ansvarar. Skötseln ska vara rekreationsinriktad, bjuda in till naturen och värna naturvärden.

PROJEKTERINGS- OCH ANLÄGGNINGSANVISNINGAR

För att säkerställa kvalitativa anläggningar som går att sköta och underhålla tas anvisningar för projektering och anläggning fram. De läggs in i kvalitetsprogram till detaljplaner och används som underlag för skisser och projektering, både internt och för konsulter. Tas fram i samarbete mellan kommunens landskapsarkitekter, projektörer och driftansvariga för park.

RUTIN FÖR ÖVERLÄMNANDE

För att säkra kunskapsåterföring, återkoppling och en smidig övergång mellan projektets genomförandefas, etableringsfas och drift tas en rutin fram för överlämningsskedet däremellan. Avsikten är att förbättra kontakten mellan ansvariga för respektive fas och förståelsen däremellan, en bättre överblick över ett projekt från början till löpande underhåll och i slutändan mer lättskötta och hållbara utemiljöer. Rutinen tas fram i samarbete mellan berörda inom respektive projektfaser.

tyresö kommun